

Lacsny Márton¹

A magyar cserkészlet mint a hazafias nevelés eszköze

Hungarian Scouting as a tool for Patriotic Education

„Igyekeztek ezt a világot egy kicsit jobb állapotban magatok mögött hagyni, mint ahogy találtátok!”

Robert Baden-Powell

Absztrakt

A magyar cserkészlet célrendszerét és eszközeit tekintve az ifjúság hazafias nevelését végzi, amely cél- és eszközrendszer jelentős metszethalmazt mutat az állam által is deklarált hazafias nevelési célokkal. Ez jó alkalmat teremt az állam számára, hogy kihasználja a cserkészletben rejlő lehetőségeket és a cserkészmozgalom tevékenységét, az állami célrendszer megvalósítása érdekében. A magyar cserkészletnek vannak bizonyos – a világcserekészettől eltérő – tulajdonságai, amelyek tovább fokozzák a benne rejlő lehetőségeket és még inkább indokolják a mozgalom és a módszer hadtudományi szempontú vizsgálatát. Jelen cikkben arra törekszem, hogy a cserkészlet eszközrendszerét a lehető legegyszerűbben leírjam és bemutassam, kiemelve azokat a tulajdonságokat, amelyek a későbbiekben a haderővel való együttműködés szempontrendszerének kutatását megalapozhatják. A cserkészlet módszer elemzése a továbbiakban lehetőséget teremthet az állam által végzett hazafias nevelés eszközrendszerének fejlesztésére is.

Kulcsszavak: cserkészlet, hazafias nevelés, honvédelmi nevelés

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, e-mail: lacsny@gmail.com

² BADEN-POWELL 1929.

Abstract

In terms of the ends and means of Hungarian scouting, it carries out the patriotic education of youth, which system of ends and means shows a significant overlap with the patriotic education goals declared by the state. This creates a good opportunity for the state to take advantage of the potential inherent in scouting and the activities of the scouting movement in order to implement the state's objectives. Hungarian scouting has certain characteristics; different from world scouting; that further enhance its potential and further justify the examination of the movement and method from a military-scientific point of view. In this article, I will try to describe and present the instruments of scouting as simply as possible, highlighting the features that can later serve as the basis for research on the criteria for cooperation with the military. The analysis of the scouting method may also create an opportunity to develop the system of patriotic education carried out by the state.

Keywords: *scouting, patriotic education, military education*

Bevezetés

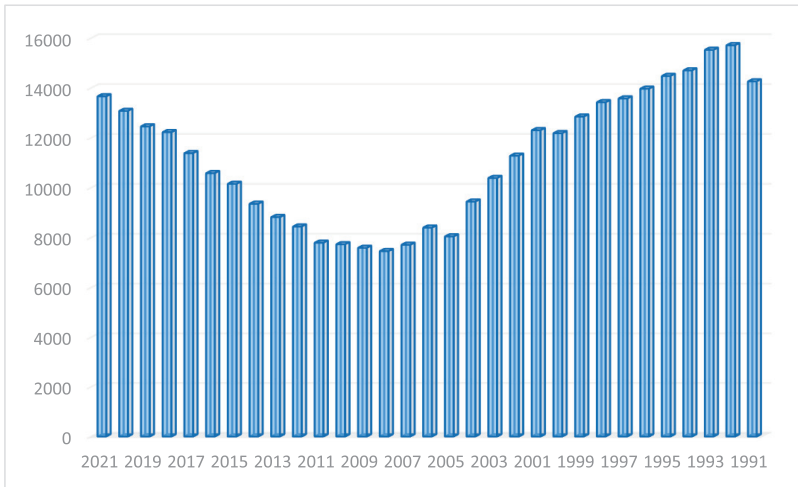
A magyar cserkészlet az 1989-es újjáalakulása óta Magyarország legnagyobb ifjúság-nevelő mozgalma, amely mögött a Magyar Cserkészszövetség (MCSSZ) és a külföldi magyar cserkészlet szövetségeit összefogó Magyar Cserkészszövetségek Fóruma (MCSSZF) adja a szervezeti kereteket. A mozgalom tízezres nagyságrendben mozgat meg és képez fiatalokat egy olyan pedagógia mentén, amelynek fókuszában a felelősségteljes és cselekvőképes állampolgár áll. Az MCSSZ taglétszámának alakulását az 1. ábra mutatja.

Ugyanakkor a Honvédelmi Minisztériumnak vannak a hazafias, illetőleg honvédelmi neveléssel kapcsolatban jogszabályban rögzített feladatai.³ Mi lehet az oka annak, hogy a Honvédelmi Minisztérium (HM), illetőleg a Magyar Honvédség (MH) a rendszerváltás óta nem alakított ki intézményes kapcsolatot a magyar cserkészmozgalommal? Mindenesetre elmondható, hogy – bár a magyar cserkészlettel kapcsolatos írások jelentek meg a rendszerváltozást követően és azelőtt is – a HM és az MH vezető állománya körében nincs egyetlen olyan általánosan használt és elfogadott leírás vagy tudásbázis sem, amely mentén a magyar haderő és a magyar cserkészlet közötti kapcsolatrendszer ki lehetne építeni a HM hazafias nevelési céljainak elérése érdekében. A jelenleg meglévő laza és informális kapcsolatot a HM mindenkori társadalmi kapcsolatokért felelős szervezeti egysége ápolja, azonban ez a kapcsolat semmiképpen nem nevezhető intézményesnek abban az értelemben, hogy nincs rendszeres egyeztetés, kijelölt állandó kapcsolattartó, vagy közös munkaterv az együttműködésre. Ez azért is érdekes, mert az 1930-as években a hadtudomány komolyan foglalkozott a témával,⁴ illetőleg elmondható, hogy a Ludovika Akadémia parancsnoka egyidejűleg

³ 2011. évi CXIII. törvény 21.§ (1) bek. j) pont; 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet 4.§ 8–11) pontok.

⁴ Lásd pl. BODROSSY 1931: 234–237; BODROSSY 1934: 241–244; BODROSSY 1935: 74–80.

az ország főcserkésze is volt, és maga is aktívan publikált a témában.⁵ Ezt a tudást egyébiránt még az 1948 és 1990 közötti időszakban is feldolgozták⁶ Ezt a hiányt felismerve jelen cikkben megkísérlem a hadtudomány szempontrendszerét figyelembe véve leírni a magyar cserkészlet főbb sajátosságait, megnyitva ezzel a lehetőséget az együttműködés területeinek és az eddigi szórványos együttműködés tapasztalatainak elemzésére. Hangsúlyozom, hogy a rendszer éppen az egyszerűsége miatt rendkívül hatékony, és éppen emiatt adaptálható gyakorlatilag a világ bármely részén. Ennek okán maguk a leírások is egyszerűek és a gyakorlatban is alkalmazhatók.

1. ábra: Az MCSSZ taglétszámának alakulása 1991 és 2021 között
Forrás: a szerző szerkesztése a www.cserkesz.hu alapján

Tézisek

A magyar cserkészlet képzési és próbarendszere minden olyan célt teljesít, amelyet a hazafias és honvédelmi nevelési célok között a korábbi fejezetekben megfogalmaztunk, és amelyeket ilyen célként az állam deklarált.

Ennek megfelelően a magyar cserkészlet kifejezetten alkalmas arra, hogy a hazafias és honvédelmi nevelési célokat megvalósítsa.

A cserkészlet ifjúságnevelő, nem pedig ifjúsági szervezet. Ennek megfelelően tevékenységében – bár a fiatal vezetők kulcsszerepet játszanak – a felnőtt vezetőknek kell a stratégiai nevelési irányokat meghatározni.

A cserkészlet a kis közösségekre alapítja pedagógiai módszerét, így erre kell alapítani a foglalkozásokat, a képzéseket és a próbák rendszerét is. Az egyéni kiválóság jó dolog

⁵ FARKAS 1933: 228–233.

⁶ Lásd pl. BALOGH–SZABOLCS 1963; GERGELY 1989.

ugyan,⁷ de a cserkész pedagógiának nem egyéni kiválóságok kinevelése a célja, hanem a kicsi, együttműködni képes csapatok képzése és a csapat, amelyben a vezetők példája nyomán a gyerekekben kialakul az önnevelésre való képesség és készség, ami egyébiránt a katonai kiképzés és a honvédelmi előképzés egyik legfontosabb szempontja is.⁸

A cserkészlet önkéntes szervezet, és ebben rejlik hatékonysága is. A nagy arányú, közvetlen anyagi támogatás – tapasztalatom szerint – csak ront a hatékonyságon, azonban lehet találni olyan módszereket, amelyekkel a cserkészmozgalom indirekt támogatása útján a nevelés hatékonysága tovább javítható.

A cserkészlet meghatározása

A cserkészlet *önkéntes, politikamentes, vallásos ifjúságnevelő mozgalom*, amely definíciót a következőkben fejték ki.

Önkéntes

A cserkészlet nem kötelező. Olyan ifjúságnevelő mozgalom, amelybe azért jönnek a gyerekek, mert részt akarnak venni annak munkájában: a cserkészlet elköteleződést igényel a benne részt vevőktől. A cserkészletben munka folyik, és arra el kell köteleződni. Ez azt is jelenti, hogy nem lesz mindenki cserkész. Az MCSZ 2011-ben publikált stratégiája szerint cél az, hogy minden magyar gyerek találkozhasson a cserkészlettel,⁹ de nem cél, hogy minden magyar gyerek cserkész is legyen. Olyan emberekre van szükségük, akik vállalják a cserkészletet, képesek értékeiket magukénak érezni, és a cserkészlet törvénye szerint élni. A magyar cserkészlet számára fontos, hogy olyan értékeket képviseljen, amelyek az egész nemzet számára fontosak és arra nevelje tagjait. Ebből a szempontból abszolút nemzeti, de – ahogy azt látni fogjuk – nemzetközi is.

Politikamentes

A cserkészlet és annak szervezetei nem vesznek részt a napi politikában, és sem a mozgalom, sem annak bármely szervezete nem köteleződik el egyetlen politikai párt vagy erő mellett, és saját maga sem indít jelöltet választáson. Ugyanakkor a cserkészlet igenis elköteleződik bizonyos értékek mellett, amelyek egyébként lehetnek olyan értékek, amelyek közösek bizonyos politikai erőkkel, illetőleg olyanok is, amelyek pedig kifejezetten ellentétesek bizonyos politikai erők céljaival. További kérdés, hogy a politika a köz ügyeiben való részvételt jelenti. A cserkész nevelésnek része a közügyek iránti érdeklődés kialakítása és a köz ügyeiben való részvétel. Ennek szellemében a cserkészlet egészséges és kulturált politikai vitára neveli és hívja tagjait. A politikamentesség tehát egyáltalán nem jelenti azt, hogy egy cserkész nem vállalhat politikai szerepet.

⁷ BSA 2019.

⁸ FALUDI 2012: 279–284.

⁹ Az Összmagyar Cserkész Stratégia (2011) mottója [kiemelés tőlem].

A MCSSZ elnöke 1994–1998 közt Dr. Katona Tamás volt, aki ezzel egy időben országgyűlési képviselő és polgármester is volt, vagyis a kettő nem zárja ki egymást, de azt fontos kijelenteni, hogy a cserkészlet szervezeti szinten nem kötelezi el magát egyetlen politikai erő mellett sem. A politikamentesség egyébiránt a cserkészmozgalomban napi szinten képezi viták tárgyát.

Vallásos

A cserkészlet vallásos mozgalom. Ez a Baden-Powell által lefektetett alapokban is benne volt.¹⁰ Ne feledjük, hogy az alapító is több különböző mozgalom és módszer tematikájának ötvözéséből rakta össze a mozgalom alapjait, amelyek közül az egyik legfontosabb a Boys' Brigade volt, ami kifejezetten valláserkölcsei és ökumenikus keresztény alapra épül. A cserkészletből senki nincs kizárva, aki korábban nem volt vallásos, vagy nem kapott vallásos nevelést. Ugyanakkor a vezetőktől a cserkészmozgalom elvárja, hogy példával járjanak elől vallásuk gyakorlása terén. Magyarországon jelenleg minden cserkészcsapat valamely keresztény valláshoz köthető, de a világ számos országában vannak muszlim, buddhista vagy zsidó cserkészek. Vannak ezen kívül olyan országok is, ahol a szövetség nem követeli meg a vallás gyakorlását, csak az Istenbe vetett hitet. Ebből a szempontból a világszervezet eléggé sokszínű.

Ifjúságnevelő

Fontos ez a kifejezés, mert a cserkészlet nem ifjúsági mozgalom, hanem ifjúságnevelő. Maga Baden-Powell is 50 éves múlt, amikor az első cserkész táborát megszervezte. Nem mondhatjuk tehát, hogy a cserkészlet csak a gyerekek, fiatalok dolga. A nevelésnek a cserkészletben a legfontosabb része az, hogy a cserkész saját magát neveli, ugyanakkor látni kell, hogy a módszer lényege a nevelés. A cserkészpedagógia központi eleme az önnevelésre való készség és képesség kialakítása. Mindezek alapján nem mondhatjuk, hogy a cserkészletben a fiatalok nevelik saját magukat, sokkal inkább arról van szó, hogy a cserkészletben az idősebbek az általuk megszerzett és kipróbált tudást és bölcsességet adják át az arra jelentkező fiataloknak, ami által az egész társadalom számára termelnek felelősen gondolkodó állampolgárokat.

Sík Sándor ez így fogalmazta meg:

„A cserkészlet lényege: Egy fiútípust akar kialakítani, amely egészségesebb, erősebb, életrevalóbb, gazdagabb és nemesebb a jelen egyoldalú, vérszegény és félszeg típusainál. Célja – az alapító szerint – a cserkészeket komoly jellemnevelés, egészséges testedzés és gyakorlati ügyességfejlesztés által a cserkészttörvény és a fogadalom által jó honpolgárrá nevelni. Ez is mutatja, hogy elemeiben voltaképp nem tartalmaz újat. A keresztény etika, a lovagias leventeszellem, a friss természetszeretet, a praktikus ismeretek és ügyességek, amelyek tartalmát teszik mind kipróbált, régi értékek. Ami új a cserkészletben,

¹⁰ BADEN-POWELL 2016: 295.

az ezeknek az elemeknek a zseniális pedagógiai érzékkel való összeolvasztása, szerves élő egységbe foglalása, amely bámulatos intuícióval a serdülő fiú tökéletes ismeretén épül, mindenestül kielégíti annak mindenirányú igényeit és így megnyeri a fiút, hogy önként adja át magát a cserkésznevelőnek, harmonikus, erőteljes férfivá nevelésre.”¹¹

A magyar cserkészlet társadalmi jövőképe az MCSSZ Egységes Ifjúságnevelési Kézikönyve (EINK) szerint:

„A cserkészlet céljai nem csak az egyénre irányulnak, tágabb környezetét, a társadalmat is érintik. Ezményünk szerint a társadalmat olyan életrevaló, elkötelezett, felelős, egészséges polgárok alkotják, akiknek fontos, hogy önmaguk folyamatos nevelése által Isten felé növekedjenek. [...] A magyar cserkészlet önkéntes tagjai által ifjúságnevelést végez, illetve életmodellt nyújt az általános iskola első osztályától mindenkinek, aki nyitott az alapelvekre, és közössége életében tevékenyen részt vállal. Mindezt a saját nem-formális nevelési módszereivel, a helyi közösségekkel együttműködve végzi.”¹²

Tisztán látszik, hogy ez a célrendszer 100%-ban egyezik a Nemzeti Alaptanterv által meghatározott¹³ hazafias nevelési célokkal.¹⁴

A cserkészlet módszere

A cserkészlet módszere alapvető elemei a fogadalom, a cserkészlet törvénye, az őrsi rendszer és a cselekedve tanulás. Hozzá kell ehhez tenni, hogy vannak országok, ahol ez kiegészül. Kanada cserkészlete például alapelemnek tartja a szimbolikát és a felnőtt részvételt is.¹⁵ A magyar cserkészlet kifejezetten törekszik arra, hogy Baden-Powell eredeti elvei alapján éppen a gyerekekre helyezett felelősség, a magukért és vezetettjeikért vállalt felelősség legyen a legkomolyabb nevelő erő a cserkészletben, ami a vezetőképésben meg is mutatkozik.

A fogadalom és a cserkészlet törvénye

A cserkészlet fogadalom:

„Én, ... (teljes név) fogadom, hogy híven teljesítem kötelességeimet, melyekkel Istennek, hazámnak és embertársaimnak tartozom. Minden lehetőt megteszek, hogy másokon segítsék. Ismerem a cserkészlet törvényét, és azt mindenkor megtartom.”

¹¹ Sík 1925: 9.

¹² MCSSZ 2015: 2.

¹³ 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet 1.1.1. pont.

¹⁴ DRAVECZK-URI 2012.

¹⁵ Lásd: www.scouts.ca/about/values.html

A cserkésztszti fogadalom:

„Én, ... (teljes név) becsületesemre fogadom, hogy híven teljesítem kötelességeimet, amelyekkel Istennek, hazámnak és embertársaimnak tartozom. Minden lehetőt megteszek, hogy másokon segítsek. Ismerem a cserkésztszti törvényt és azt mindenkor megtartom. A rám bízott cserkészteket legjobb tehetségem szerint nevelem, és mindenben jó példával járok előttük. Példámmal és munkámmal arra törekszem, hogy a társadalom, a család és az egyes emberek életében a cserkésztszti törvény szelleme minél jobban megvalósuljon. Semmiféle vallás- vagy magyarellenes társulatnak tagja nem vagyok, és nem leszek.”

A fogadalom szövegéből is látszik és minden cserkész tsztaban van vele, hogy komoly, életre szóló elköteleződést jelent, hogy fogadalmat tesz. A foglalkozásokon is számtalanszor elhangzik, hogy a cserkészfogadalom életre szól. A fogadalom letételére a cserkésznek fel kell készülnie és az újoncpróbán meg kell felelnie, ami általában minimálisan egy év felkészüléssel jár.

A cserkésztszti törvény:

- A cserkész egyenes lelkű, és feltétlenül igazat mond.
- A cserkész híven teljesíti kötelességeit, amelyekkel Istennek, hazájának és embertársainak tartozik.
- A cserkész ahol tud, segít.
- A cserkész minden cserkésztestvérének tekint.
- A cserkész másokkal szemben gyengéd, magával szemben szigorú.
- A cserkész szereti a természetet, jó az állatokhoz és kíméli a növényeket.
- A cserkész feljebbvalóinak jó lélekkel és készségesen engedelmeskedik.
- A cserkész vidám és meggondolt.
- A cserkész takarékos.
- A cserkész testben és lélekben tiszta.

A cserkésztszti törvény aktív, napi szintű megélése a cserkész elsődleges feladata. Ha a cserkésztszti törvény szövegét összehasonlítjuk a tízparancsolattal, látni fogjuk az elsőre nyilvánvaló különbséget. A bibliai parancsolatok többsége azt írja elő, hogy mit NE tegyünk. A cserkésztszti törvény azt írja elő, hogy mit tegyünk. Nagyon fontos különbség. A cserkésztszti törvény aktív részvételre és folyamatos munkára hívja és buzdítja a cserkészteket, nem elegendő bizonyos dolgoktól tartózkodni, aktívan kell dolgozni a jobb világért.

Őrsi rendszer

A cserkészzetben 8–12 gyerek alkot egy őrset. Baden-Powell szerint

„Minden őr választ egy fiút vezetőjéül. Ezt úgy hívják, hogy őrvezető. A csapatvezető sokat vár az őrvezetőtől és szabad kezet ad neki, miként végezze a munkáját az őrben. Az őrvezető kiválaszt egy másik fiút, helyettesének. Ezt úgy hívjuk, hogy segédőrvezető. Az őrvezető felelős az őrre zavartalan munkájáért és megjelenéséért. Az őr tagjai engedelmeskednek parancsának, de nem azért, mert félnek a büntetéstől (mint

az gyakran megesik a katonai fegyelmezésnél), hanem mert olyan csapatot alkotnak, amelyik együtt játszik és támogatja vezetőjét abban, hogy az őrς megbecsülést szerezzen és sikereket érjen el.”¹⁶

A lényeg, hogy a cserkészmunka, ide értve szinte minden foglalkozást, őrςi keretben történik. Az őrς tagjai – általában – heti rendszerességgel összegyűlnek a cserkészotthonban (ami akár egy délutánra kölcsönként iskolai osztályterem is lehet), és tematikus őrςi foglalkozást tartanak az őrςvezető vezetésével. Ebben van kifejezett képzés (például csomózás, elsősegély stb.), elmélet, beszélgetés (például a cserkésztvörvényről), mindez játékok közé ágyazottan, ugyanakkor szigorú munkaterv szerint. A lényeg, hogy az őrς és annak vezetője felelős azért, hogy ott mi történik. Vannak persze olyan összejövetelek is, amelyek tágabb körben zajlanak és vannak olyanok, amelyeken az egész csapat, vagy akár több csapat vesz részt. Jellemzően a csapatkarácsony és néhány közös ünnep, például csapatmisék vagy a farsangi bál csapatkeretben történnek, ami azt jelenti, hogy ott a csapat létszámától függően 30–200 gyerek is részt vehet.

Az őrςi rendszer lényege tehát, hogy a cserkész nevelési feladatokat az őrς saját maga szervezi az őrςvezető vezetésével. Ez nem azt jelenti, hogy az őrςvezető egy tanárhoz hasonlóan kiáll az őrς elé és „leadja az anyagot”. Persze a legtöbb esetben az őrςvezető tanít valamit az őrςének, de jellemzően együtt csinálnak mindent, és mindenki tanul mindenkitől. Ez komoly falkaszellemet tud teremteni, ha jól csinálják, és persze ha az őrςvezető a másik oldalon megkapja a nála idősebbektől, így elsősorban a csapatparancsnoktól azt a segítséget, hogy jól vezethesse a foglalkozásokat. Ilyenek például azok a segédanyagok, ötletek, amelyeket akár csapat-, akár még magasabb szinten állítanak össze a csapatparancsnok által készített éves munkaterv alapján. Az egész éves cserkészmunka során az őrςökben kialakul az az érzelmi kötődés és csapatkohézió, amely raj- vagy szakaszszinten a katonai kiképzés és közös szolgálat során is kialakul megfelelő vezetés mellett.¹⁷ Az őrςi rendszer az alapító eredeti koncepciójában is benne volt, azonban az őrςvezetők képzése, illetőleg annak módszertana magyar specialitás, amelynek eredményeként az őrςök és az őrςvezetők sokkal nagyobb önállósággal és felelősséggel rendelkeznek, mint külföldi társaik.¹⁸

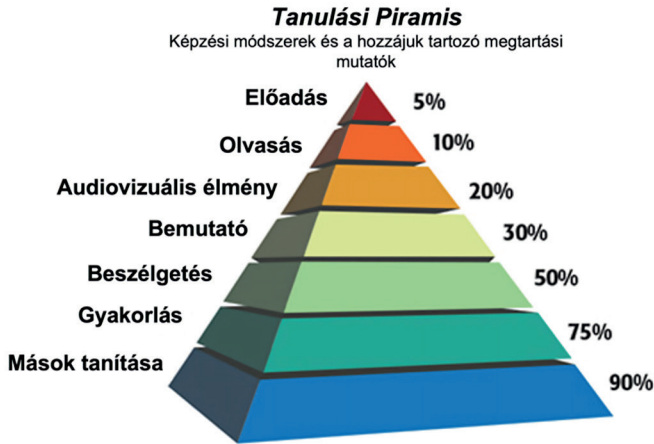
Cselekedve tanulás

A cserkészmódszer következő lényeges eleme a cselekedve tanulás. Tudjuk, hogy a tanulás hatékonysága nagyban függ attól, hogy érzelmileg miként viszonyulunk a tanul-takhoz és attól is, hogy milyen módszerrel tanuljuk azt, amit tanulunk. Az érzelmi viszonyulás viszont attól függ nagyban, mennyire találjuk hasznosnak a tanultakat saját magunk számára. A cserkészmódszerben alkalmazott cselekedve tanulás ezt a három megközelítést egyesíti magában. A tanulási módszer hatékonyságát a következő ábra szemlélteti, amelyet egyébként – bár nem cserkész termék – minden cserkészve-zető-képzőn megmutatnak.

¹⁶ BADEN-POWELL 2016: 4.

¹⁷ SZELEI 2012: 57.

¹⁸ SÍK 1925: 32–40.

2. ábra: Tanulási piramis

Forrás: National Training Laboratories, Bethel, ME

Az ábrán látszik, hogy a tanulás akkor a leghatékonyabb, ha közben valaki mást próbálunk megtanítani valamire, és csak nagyon kevéssel kevésbé hatékony akkor, amikor saját magunk próbáljuk megcsinálni ugyanazt. Természetesen ez a pedagógiai módszertan nem kizárólag a cserkészlet sajátja, hanem számos módszertani munkában feldolgozták már.¹⁹ Nos, éppen így vannak a cserkészek például a tűzgyújtással és a főzéssel. Ráadásul mindig meg is eszik, amit főztek, hiszen más nincs. Ez önmagában érzelmi kötődést ad, ami abból ered, hogy tanulás közben jó volt a hangulat. A harmadik legalább annyira fontos szempont, mint az első kettő: ezt a tudást a gyerek akár másnap vagy a foglalkozásról hazamenet tudja használni. A tűzgyújtás, csomózás vagy a tájékozódás hasznos ismeretek, amelyek lekötik egy fiatal fiú figyelmét és már másnap használni akarja őket az udvaron.

Korosztályok²⁰

A cserkészlet módszerei és alapelvei mentén minden csapat korosztályok szerint épül fel. Az őrsi rendszer lényege, hogy egy őrsben azonos korú cserkészek vannak. Az őrs tagjai minden cserkészfoglalkozáson őrsi közösségben vannak. Együtt tanulnak, együtt játszanak, együtt sírnak, együtt nevetnek. A táborokban, túrákon is őrsi körletben vannak elszállásolva. Az őrs vezetője általában – jellemzően a cserkész korosztályban – néhány évvel idősebb, mint a többiek. A többiek elfogadják őt vezetőnek, és a feladatra ki is képezték. Saját tapasztalatból mondom, hogy a két év korkülönbség 18-20 éves korukra már szinte eltűnik. Nem vezetők és vezetettek lesznek, hanem legjobb barátok. Nézzük tehát, hogy milyen korosztályok vannak a mai magyar cserkészletben!²¹

¹⁹ Lásd pl. SZABOLCS 1999.

²⁰ Lásd: www.cserkesz.hu

²¹ Az EINK (MCSSZ, 2015) nyomán.

Kiscserkészek (6–10): Más néven farkaskölyöknek is hívják őket. Ők még csak készülnek a cserkészletre. A cél esetükben az, hogy a fegyelmezett közösségi létet elsajátítsák. Az őrsgyűlések elsősorban játékkal telnek, és a legfontosabb, hogy a játék során közösséggé kovácsolódjanak. A kiscserkészeknek csak két törvényük van: 1. A kiscserkész vezetőjére hallgat. 2. A kiscserkész uralkodik önmagán. A cikk szempontjából itt inkább a vezetőkre irányítanám a fókuszot. A kiscserkészek vezetői olyan 14–18 év közötti cserkészek, akik tudnak bánni a kicsikkel és elég érettek és felelősségteljesek ahhoz, hogy ilyen korú gyerekeket vezessenek.²² A megfelelően kiválasztott kiscserkészvezetők számára ez az időszak legalább akkora iskola, mint a kiscserkészek számára. Az itt beváló vezetők közül sokan választják a pedagógusi pályát.

Cserkészek (10–14): A cserkészek esetében is a csapatmunka van a középpontban, a cserkészlet törvénye határozza meg a kereteket és a gyerekek is tisztában vannak a rájuk vonatkozó nevelési célokkal. A foglalkozásokon mindig van komoly beszélgetés és törvényt magyarázat is, a gyerekek tudatosan készülnek a komoly életre.

Kószák (14–17): Ők azok a fiatalok, akik már kezdenek a felnőttkor felé fordulni. Az érdeklődésük már túl van a gyerekkoron, de valójában még keresik az útjukat. Feszegetik korlátaikat és saját maguk ezt nem mindig ismerik fel, de ebben a korban nagy szükségük van az útmutatásra és a jó példára.

Vándorok (17–22): A kószák, akik egyre messzebbre kószálnak el és, a „boldogulás ösvényét”²³ keresik. Egyre inkább a saját útjukat járják, a csapattól tanácsokat, ötleteket kapnak. A közösségben való létezésről a közösségért való létezés felé terelődik a hangsúly. Megismerik saját értékeiket és megtanulják, hogyan tudják a saját hozzájárulásukkal építeni a közösséget.

Felnőttek

Telepesek vagy fészekrakók (22–házasságkötésig): A fiatal felnőttek korosztálya, akiknél a családalapítás van a fókuszban, ami miatt általában kevésbé vesznek részt a csapat mindennapi életében. Fontos, hogy a cserkészlet értékeit a magánéletükben és a párválasztás, családalapítás során a saját életükre tudják alkalmazni, hogy később ez példa lehessen vezetettjeik számára.

Mesterek (házasságkötéstől nyugdíjig): A saját családjukban, gyerekeiket a cserkészlet felé irányítva és tapasztalataikat átadva segítik a csapatot. Ez a korosztály kulcsfontosságú, mert ebben a korban van az embernek annyi élettapasztalata, amellyel már lehet vezetőket képezni és országos szintű vezetővé válni. A családalapítás után, saját életük és családjuk példájával tudnak mintát adni a fiatal vezetőknek. Optimális esetben ők azok, akik országos szinten is befolyásolni tudják a mozgalmat és akik példájukkal irányítani tudják a csapatokat és vezetőtársaikat. Tipikusan ebből a korosztályból kellene kikerülnie a csapatparancsnokoknak, vezetőképzőn a kiképzőknek, valamint az országos és kerületi vezetőknek.

Bölcsek (nyugdíj-): Ők élettapasztalataikkal és emlékeikkel hozzájárulnak a közösség életéhez. Az aktív vezetők mindig tudnak meríteni a bölcsek tudásából, de a bölcsek

²² THURNER 1996.

²³ BADEN-POWELL 2004: 10.

már inkább csak tanácsaikkal segítik az aktív vezetőket. Az ő szerepük a hagyomány és az eredeti értékrend fenntartásában és a bölcsességük átadásában igen fontos.

Hogy néz ki ez a gyakorlatban?

Láttuk az elméletet, láttuk a szabályokat, láttuk, hogy melyek az elvi alapok. Na de mi fog történni a gyerekemmel, ha cserkésznek adom?

A cserkészcsapatok mind maguk intézik a toborzást.²⁴ Általában minden cserkészcsapat kötődik egy szervezethez, aminek az az oka, hogy az 1988-as újjáalakuláskor úgynevezett „fenntartó szervezetek” voltak a szövetség tagjai, amelyek csapatokat tartottak fenn. Ezek lehetnek iskolák, katolikus plébániák, református gyülekezetek, de akár alapítványok vagy gazdasági társaságok is. A lényeg az volt, hogy legyen néhány felnőtt, aki felelősséget vállal a csapat működéséért. Ennek megfelelően a toborzás általában úgy történik, hogy a pap a misén hirdeti, hogy a csapat felvételt hirdet, itt és itt lehet jelentkezni. Ezenkívül a cserkészvezetők ellátogatnak a környék általános iskoláiba és beszélnek az igazgatóval, hogy kitehetnek-e egy plakátot, vagy bemehetnek-e egy-egy osztályfőnöki órára. Ez általában a cserkészév elején történik, ami kicsivel a tanévkezdés előtt, a táborozási időszak végeztével van. A nyári cserkész-táborok és túrák nálunk jellemzően augusztus 20. előtt véget érnek.

A toborzás általában a 6–10 éves gyerekeket célozza. Ahogy fent láthattuk, a 6 éves gyerek inkább kiscserkész, a 10 éves inkább cserkész korosztály. A jelentkezőknek ezek után a vezetők foglalkozásokat szerveznek. Az alkalmak először játékkal telnek, és hetente vagy kéthetente tartják őket. A példa kedvéért feltételezzük, hogy van egy csapat, ahol van 24 fiú jelentkező, akik mind első vagy második osztályosok. Az ő foglalkozásaik játékkal, elsősorban sok mozgással járó ügyességi, illetőleg figyelmet, koncentrációt vizsgáló játékkal telnek, ahol a vezetők (akik itt a nagyobb egység vezetői és jellemzően a vezetőjük felnőtt, míg az őrvezető jelöltek 14–16 évesek) figyelik a gyerekeket és – a példánál maradva – 3 db 8 fős őrbe sorolják őket. Ezzel az első fél év (10-12 alkalom) el is ment. Ezek után a gyerekek őrökben, a vezetőikkel folytatják a foglalkozásokat, ahova a csapat vezetői a korábbi foglalkozásokon megfigyeltek alapján sorolják be őket.

Ez, a sok játék mellett, elegendő ahhoz, hogy a kiscserkészek kellő felügyelet mellett 6-7 éves korukban rész tudjanak venni egy nyári „tanyázáson”, ami általában a tábor kicsiben, az életkori sajátosságoknak megfelelően.

Ugyanez a cserkészkorosztályban egy nagyságrenddel komolyabb. Az őrökbe sorolás itt is hasonlóan történik, ha újoncok vannak. Ha a gyerekek már voltak kiscserkészek, akkor egyszerűbb. A cserkészek vezetői jellemzően életkorban közelebb állnak a vezetettjeikhez, és az őrsi feladatok is komolyabbak. Itt a cél az, hogy a gyerek cserkész lehessen, vagyis fel tudjon készülni az újoncpróbara és a nyári táborban fogadalmat tehessen. Ez heti rendszeres foglalkozásokon való felkészülést jelent,²⁵ amit

²⁴ Sík 1925: 157.

²⁵ Az összejeövelemek tematikájáról lásd EDŐCSÉNY 1990.

úgy kell elképzelni, mint egy délutáni szakkört, azzal, hogy a gyerek jó esetben sugárzó arccal jön haza utána, és inkább az ott tanultakkal foglalkozna, mint az iskolai leckével.

Az egész éves cserkészmunka jutalma pedig a nyári tábor, amelynek tematikájával – jelentősége és a magyar szövetségekben kialakult nemzeti karaktere miatt – külön fogok foglalkozni.

A cserkészttábor

Van egy olyan része a cserkészletnek, amelyről mindenki tud: ez a cserkészttábor. Mindenki tudja, vagy legalábbis tudni véli, hogy mi az, de a cserkészeken kívül csak igen kevesen ismerik. A köztudatban az terjedt el, hogy a cserkészttábor az a hely, ahova a család a szünidőben elküldi a gyereket, aki aztán majd jó élményekkel tér haza, és minden folyik tovább, mint az iskolában. A valóság ettől nem is lehetne távolabb. A cserkészttáborba nem lehet előkészület nélkül elmenni. Oda csak az a cserkész juthat el, aki részt vett a csapata egész éves munkájában és felkészült arra, hogy részt vegyen a csapatának táborában.

A cserkészttábornak rengeteg fajtája van. Most a legfontosabbat, a nyári csapat-táborot fogom több-kevesebb részletességgel bemutatni.

A tábor, illetve a rá való felkészülés valójában az előző tábor végével kezdődik. A tábor ugyanis az egész éves cserkészmunka koronája: itt tudják megmutatni a gyerekek, hogy mennyit tanultak, fejlődtek az előző évi tábor óta. A cserkészlet célja ugyan nem a tábor, de a táborban minden olyan meg tud történni, ami közelebb viszi a gyerekeket a cserkészlet céljához. Ez tehát a legfontosabb eszköz. A cserkészttáborban a gyerekek kint vannak a természetben, ahol a saját erejükből felépítenek maguknak egy kis világot és megtanulnak benne élni. Ebben rengeteg játék és szórakozás van, de a legfontosabb az, hogy a gyerek magának csinál meg mindent, maga építi a világát olyanra, amilyenre ő akarja. Persze minden segítséget megkap hozzá, de akkor is a saját munkáját fogja benne látni. A játékkal kikapcsolódik egy kicsit, de az élmény és a nevelés éppen a munkában van. Sok esetben a gyerekek azért várják a játék végét, hogy a munkához vissza tudjanak térni, mert egy-egy tábori építmény befejezése, vagy valamely munka elvégzése tölti el őket büszkeséggel.

A táborozás tekintetében minden csapatnak megvannak a maga hagyományai, de vannak közös szabályok és vannak alapelvek, amelyek mentén a szervezés nagyjából egységes. Ezek közös tartalmát szabályzat tartalmazza.²⁶ A csapatok jelentős része éves keretmesével vagy célrendszerrel dolgozik. A cserkészlet elején keretmesét határoznak meg, amelynek mentén a foglalkozásaikat és a táborukat szervezni fogják. A keretmese a magyar vagy az egyetemes történelem egy korszaka vagy egy jelentős esemény időbeli környezete. Ez lehet a római kor, amerikai indián történet vagy Eger, esetleg Nándorfehérvár ostroma vagy Indiana Jones és Attila kardja. Az indián táborok már az amerikai cserkészlet születése óta népszerű keretmesék, és számos helyen alkalmazták a témát, illetve maga Baden-Powell is hivatkozott rájuk mintaként. Tekinthesztjük a legrégibb cserkészttábori keretmesének. Bár nincs magyar történelmi

²⁶ A Magyar Cserkészszövetség Táborozási Szabályzata 2018.

vonatkozása, mégis népszerű nálunk is. A keretmese nagyon hasznos, mert köré lehet szervezni a tábor és az előkészületek eseményeit, és az adott korszak eseményeinek újrajátszásával a gyerekek élményszerűen átélik és ezáltal az iskolai anyagnál jóval mélyebben megtanulják az adott korszak vagy keretmese történetét. Ha az egész cserkészév a keretmese jegyében telik, akkor a csapat tagjai egész évben azon dolgoznak, hogy a korszak történelmét feldolgozzák. Korabelihez hasonló ruhákat készítenek maguknak, meglátogatják a valós történelmi események magyarországi helyszíneit és általában ebben a szellemben készülnek a táborra. A keretmesével kapcsolatosan szabály, hogy valódi történelmi vonatkozásúnak kell lennie, és szükséges, hogy legyen valamiféle tanulsága, amit a gyerek a tábor végén haza tud vinni. Eger vagy Nándorfehérvár keretmeséjének vagy a Honfoglalás, esetleg 1848–49 történetének egyértelműen hazafias tanulsága van. Ismerek olyan próbálkozásokat is, amelyek a *Harry Potter*ből, *Star Wars*ből vagy a *Gyűrűk urából* akartak cserkész tábori keretmesét csinálni, de ezek több okból alkalmatlanok voltak arra, hogy keretmeseként szolgáljanak. Először is hiányzik a történelmi tanulságuk, még ha egyébként erkölcsi tanulság lenne is bennük. Másodszor a cserkész nevelési célokat is kevésbé szolgálják.

A tábor vezetése – minden más nyári táborhoz hasonlóan – előre megtervezi a tábori programokat, menüt, bejárja a helyszínt, megszerzi a szükséges engedélyeket stb., és szigorú munkaterv szerint megkezdí a felkészülést.

Az ideális táborhely olyan hely az erdő közepén, amely autóval megközelíthető egy erdészeti úton, távol esik a forgalmas turistautaktól, van a közelben egy falu és néhány perces sétatávolságra iható vízű forrás, vagy más egészséges vízvételi lehetőség. Ideális esetben a tábor területén nincs semmiféle épület vagy építmény.²⁷

A táborba szállás két ütemben történik. Először a parancsnokság, a gazdasági hivatalnok (GH) és a törzs felszerelését viszi le egy kisebb csoport autóval a táborhelyre. Itt ez a csoport 2-3 nap alatt felállítja a tábor központját és ellenőrzi, hogy a csapat táborhelye megfelelő állapotban van-e. A törzs körlete és a GH jellemzően arra alkalmas, hogy fogadni tudja a beérkező csapatot. A gyakorlatban a GH általában 2-3 63M rajsátorból szokott állni. Szükséges egy az ételkészítés és egy a szerszámok tárolására. Természetes, hogy a nagyobb létszámú tábor nagyobb GH-t, nagyobb logisztikát igényel.

A cserkész tábor helyszínén a cserkészek vendégek, általában valamelyik erdészet vendégei. Ennek megfelelően a tábor minden nyomát kötelesek vagyunk eltüntetni,²⁸ az erdészetet vagy a birtok tulajdonosát kár nem érheti, sőt jót kell tennünk vele, hogy örüljön annak, hogy ott táboroztunk. Az alapvetés, hogy a táborhely környékére gondot fordítunk: a mások által otthagyt szemetet is elszállítjuk, vagy a régen elhanyagolt forrást kitarajítjuk. Ezen túlmenően is elképzelhető, hogy a csapat el tud végezni a tábor területén vagy annak közelében olyan munkát, amely hasznos a terület gazdájának, és megfelelően meg tudjuk hálálni neki a vendéglátást.

A cserkészletben a tábor helyén élő fát nem vágunk ki. Persze több okból sem tesszük, és ez se nem véletlen, se nem haszontalan. Mivel élő fát nem vágunk ki, a logisztika nagyon fontos része az, hogy legyen alapanyag a tábori építmények

²⁷ HERVAY F. 1997: 36.

²⁸ HERVAY F. 1997: 159.

felépítéséhez.²⁹ Ehhez általában széldezkát és esetenként rönkfát (körülbelül 10 cm átmérőjű a legjobb) szoktunk rendelni. Ennek a tábor kezdetére a helyszínen kell lennie. A táborba érkezés napján tehát egy cserkészőrs, amely 10–15 éves gyerekekből áll, azt fogja találni, hogy

- van hely, ahova felferheti a sátrát;
- van hely, ahol kialakíthatja a saját étletterét (tudja, hogy hol lesz az őrsi körlete);
- van szerszám (balta, ásó, csákány stb.);
- van deszka, rönkfa, cukorspárga, ponyva, amiből közösségi tereket építhet magának;
- van mit enni (általában a táborba szállás napjára kell hideg ételmezt hozni, de többet tilos), de csak az alapanyagok állnak rendelkezésre, nekik kell őrsi keretben elkészíteni a saját ételüket;
- tudja, hogy honnan tud (kannában) vizet hozni;
- vannak idősebbek, akiktől segítséget tud kérni, ha valami nem megy neki;
- de mindent neki kell megcsinálnia őrsi körben.

Mivel egész évben erre készültek, mindenki tudja, mit kell csinálnia, de itt van az alkalom, hogy a gyakorlatban is kipróbálják magukat.³⁰ A tapasztalat azt mutatja, hogy az egész éves felkészülés után a gyerekek annyira lelkesek tudnak lenni, hogy néhány óra alatt az őrsi körletekben a sátrak állnak, van tűzhely, és készülnek az alapvető tábori építmények, mint például egy esőtől ponyvával védett asztal, amelyet az őrsi körbe tud ülni. A hazafias nevelés tudományos megközelítése szempontjából nem maga a történet vagy a tábor leírása a lényeges, hanem az, hogy mi az, ami ilyen teljesítményt hoz ki 10 év körüli gyerekekből. Ez pedig a lelkiület és az egész évi munkájuk. Nincs értelme egész évben arra készülni, hogy elmegyek egy táborba, ahol valaki mindent megcsinál helyettem. A gyerekeknek a kihívás kell és az az élmény, hogy elbír vele. Emiatt egy cserkészőtáborban a gyerekeknek ideális esetben folyamatosan flow³¹ élménye van.

Összegzés

A magyar cserkészmozgalom céljai, eszközei, létszáma és országos tevékenysége méltóvá teszi arra, hogy hadtudományi elemzés fókuszába kerüljön. Jelen cikk bemutatta azokat a legalapvetőbb jellemzőket, amelyek a cserkészlettel kapcsolatos hadtudományi kutatás fókuszát irányítani tudják, és megalapozhatják a haderő és a cserkészmozgalom együttműködési területeinek fejlesztését, illetőleg a fejlesztési lehetőségek kutatását. A cserkész módszer elemei, azok közül is az őrsi rendszer (kis közösségek építése) és a cselekedve tanulás olyan elemek, amelyek a hazafias neveléssel foglalkozó más (esetleg állami) szervezeteknél is hatékonyan alkalmazhatók, ami miatt érdemes a cserkészletben rendelkezésre álló több mint 100 éves tapasztalatot kutatni, elemezni.

²⁹ HERVAY F. 1997: 88.

³⁰ HERVAY F. 1997: 9.

³¹ CSÍKSZENTMIHÁLYI 2019.

Ilyen elemek lehetnek még a magyar cserkészletben a próbarendszer és a vezetőképzési rendszer, amelyek vizsgálata további kutatás tárgya lehet.

Felhasznált irodalom

- BADEN-POWELL, Robert (1929): *BP utolsó üzenete a cserkészekhez*. Online: <http://020cserkeszcsapat.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1159039>
- BADEN-POWELL, Robert (2004): *A boldogulás ösvényén*. Budapest: Márton Áron
- BADEN-POWELL, Robert (2016): *Scouting for Boys – Cserkészlet fiúknak*. Budapest: Magyar Cserkészszövetség
- BALOGH Sándor – SZABOLCS Ottó (1963): *Pedagógusok a két világháború között*. Budapest: Magyar Történelmi Társulat és Hazafias Népfőnt
- BODROSSY Erik (1934): A cserkészmozgalom értéke katonai szempontból. *Magyar Katonai Szemle*. 241–244.
- BODROSSY Erik (1931): A cserkészmozgalom nemzeti jelentősége. *Magyar Katonai Szemle*. (2), 234–237.
- BODROSSY Erik (1935): Cserkész testnevelés. *Magyar Katonai Szemle*. 74–80.
- CSÍKSZENTMIHÁLYI Mihály (2019): *Flow – Az élmény pszichológiája*. Budapest: Akadémiai
- DRAVECZK-URI Ádám (2012): Hazaszeretet és bajtársiasság már az iskolapadban is. *Honvedelem.hu*, 2012. szeptember 26.
- EDÖCSÉNY András (1990): *Őrsvezetők könyve*. Budapest: Márton Áron
- FALUDI Miklós (2012): A honvédelmi oktatás és nevelés. *Hadtudományi Szemle*, (2), 279–284.
- FARKAS Ferenc, vitéz kisbarnaki (1933): A IV. Világjamboree. *Magyar Katonai Szemle*. 228–233.
- GERGELY Ferenc (1989): *A magyar cserkészlet története 1910–1948*. Budapest: Göncöl
- HERVAY F. Levente (1997): *Cserkészek táborozási könyve*. Budapest: Márton Áron
- Magyar Cserkészszövetség Táborozási Szabályzat* (2018). Budapest: Magyar Cserkészszövetség
- MCSSZ Egységes Ifjúságnevelési Kézikönyv (EINK)* (2015). Budapest: Magyar Cserkészszövetség
- SÍK Sándor (1925): *Magyar cserkészvezetők könyve*. Budapest: Magyar Cserkészszövetség
- SÍK Sándor (1935): Emberebb ember. In *Fiatal magyarság*. 141–146.
- SZABOLCS Ottó (1999): *Történelempedagógiai írások*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem
- SZELEI Ildikó (2012): A mindennapok pedagógiája a parancsnoki, vezetői munkában. *Honvédségi Szemle*, 56–58.

Jogi források

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről

- 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról
- 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról